

Яблонський М. Р.

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

**СТАН І ЗАВДАННЯ ПРЕСИ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ:
ПОГЛЯД 1950-Х РР.**

У статті на матеріалі публікацій 1950-х рр. в еміграційних виданнях проаналізовано завдання преси української діаспори. Досліджено, що більшість публікацій 1950-х рр., присвячених історії та сучасному стану української еміграційної періодики, скеровані на інформаційно-аналітичне висвітлення преси діаспори (статті А. Курдидика, В. Міяковського, Я. Чижя, Д. Лобая, Д. Сокульського та інших.). Такі ж тенденції засвідчили історичні дослідження.

Простежено, що формат доповіді І. Кедрина, виголошеної на зустрічі Мистців Америки й Канади в Торонто (1954 р.), зумовив актуалізацію проблем функціонування преси української діаспори. Зокрема, дослідником зауважено важливість української преси в інформаційному просторі, яка покликана висвітлювати розвиток політичної думки.

Увагу акцентовано на баченні І. Кедриним таких організаційних проблем української діаспорної преси як технічна бідність (йї зумовлені нею погані ілюстрації), відсутність якісних видань для дітей, низька передплата. Виокремлено розуміння дослідником професійного аспекту проблеми: значна кількість низькопробних часописів, однотипний характер політичних видань, надмір вузько партійних часописів, наявність погано редагованих видань, а також відсутність самокритичного мислення у видавців і редакторів. Як актуальну проблему дослідник виокремив потребу підготовки редакторів і журналістів. У доповіді підкреслено, що редакційна політика окремих релігійних видань передбачає нетолерантне ставлення до інших віросповідань. У полі зору дослідника – й лінгвістична проблема: мова деяких часописів є язичієм, хоча ці видання й не вважають себе українськими.

Проаналізовані дослідження засвідчили, що преса як складник інформаційного простору української діаспори демонструє низку проблем ідеологічного, культурно-історичного, лінгвістичного характеру, демонструючи специфіку та закономірності еміграційного середовища.

Ключові слова: історія діаспорної преси, доповідь, І. Кедрин, політичні видання, редакційна політика.

Постановка проблеми. Важливим складником журналістикознавства є дослідження досвіду діаспорної преси, яка, за спостереженням Ю. Тернопільського, «нерозривно пов'язана з новітньою історією України та українського поселення поза рідними землями» [11, с. 7]. Політичний характер третьої хвилі еміграції визначив роль інтелігенції у збереженні національної ідентичності. Інтелектуальні сили української діаспори були об'єднані прагненням національного відродження. З цією метою створені українські громадські організації, наукові установи, видавництва, – все це сприяло розвитку книговидання та преси після Другої світової війни в країнах Західної Європи, а згодом – у США та Канаді.

Однак розкол у середовищі націоналістичних сил на прихильників консервативної ідеології та прибічників революційних методів боротьби, а також вплив радянської пропаганди стали дезорганізаційними факторами й у журналіст-

ському середовищі. Неузгодженість і суперечки характеризують створені в повоєнній Німеччині Союз Української Демократичної Преси (1946 р.), Спілку Українських Журналістів на чужині (1946 р.) та Національно-Демократичне Об'єднання Українських журналістів (1946 р.).

В діаспорному просторі американського континенту консолідації журналістських сил сприяли Спілка українських журналістів Америки (1952 р.), Спілка українських журналістів Канади (1957 р.), які 1966 р. об'єдналися у Федерацію, а також організовані ними з'їзди та видання часопису «Український журналіст». 1972 р. була створена Світова федерація українських журналістів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У публікаціях О. Богуславського [2–4] проаналізовано значення Першого та Другого з'їздів українських журналістів США і Канади, виокремлено вагомість Кодексу етики українського журналіста, прийнятого Другим з'їздом (жовтень, 1966 р.)

[3, с. 64–67]. Стаття М. Яблонського присвячена дослідженням В. Міяковського про українську діаспорну пресу [14].

Мета статті – простежити, як у 1950-х рр. аналізували стан та завдання преси української діаспори журналісти.

Виклад основного матеріалу. До 1950 р. українська еміграційна преса перебувала в центрі уваги оглядових публікацій А. Яриновича (1917 р.), Л. Бачинського (1921 р., 1931 р.), М. Литвицького (1921 р.), В. Міяковського (1946 р.) та інших. В історико-бібліографічному етюді В. Ігнатієнка «Українська преса (1816-1923 рр.)» (1926 р.) розглядається також таборова преса в Німеччині та Австро-Угорщині. У дослідженнях С. Наріжного (1934 р., 1942 р.), у курсі лекцій А. Животка «Нариси історії української журналістики» (1937 р.) значна увага приділяється історії української діаспорної преси.

Такого ж оглядового плану й більшість досліджень 1950-х рр. Так, А. Курдидик в огляді «П'ять років еміграційної преси» (1951 р.) розглянув періодичні видання української діаспори за 1945–1950 рр. [7]. Огляду української преси в Канаді в першій половині ХХ ст. присвячений розділ монографії Л. Білецького «Українські піонери в Канаді 1891-1951» (1951 р.) [1, с. 60–65]. У проблематиці статті Б. Казимири «Українці в Канаді» (1954 р.) вирізняє складник «Українська преса в Канаді» [5, с. 207–208]; дослідник проаналізував характер видань, періодичність, а також поінформував про українські видавництва.

У виданні «Ювілейний альманах «Свободи» 1893-1953» (1953 р.), крім матеріалів, приурочених 60-річчю однієї з перших українських газет у США, презентовано також оглядові статті Я. Чижа [13], Д. Лобая [8] та В. Порського (один із псевдонімів В. Міяковського) [9], присвячені історії українських періодичних видань у діаспорі. В цих публікаціях презентована значна інформаційна основа.

Стаття В. Міяковського «Українська еміграційна преса (після Другої світової війни)» [9] вирізняється аналітичністю, посиленою увагою до відтворення суспільно-політичних особливостей. У статті вирізняє 2 центри в Німеччині, де виникла українська еміграційна преса, – Ваймар і Авгсбург. Також ретельно проаналізовано, як центри української еміграції (Мюнхен, Нюрнберг, Ульм, Ашафенбург, Ганновер) сприяли розвитку української преси. Після інформаційних листків, за спостереженням В. Міяковського, почали виходити друком такі періодичні видання: «циклостилева

політична преса, літературні періодичні видання, а згодом навіть великі газети і журнали справжнім друком» [9, с. 211].

Дослідник спостеріг, що розквіт української преси припадає на 1946 р., коли «переходять на друк» «Нове Життя», «Українські Вісті», «Час», а «в англійській зоні починає виходити «Луна» (з 2 березня), і «Наша Пошта» (з 18 серпня), а в Мюнхені – «Українська Трибуна» (з 11 серпня)» [9, с. 211], а також інші численні різнопланові періодичні видання. Осібно згадуються видання демократичного характеру, націоналістичні, релігійні, літературні і мистецькі, гумористичні видання, органи окремих установ, об'єднань, товариств та організацій. Розглянуто питання мови видань.

У характеристиці українських періодичних видань повоєнної Австрії В. Міяковський помітив таку закономірність як «перевага журнального типу видань літературно-наукового і релігійно-громадського характеру» [9, с. 213]. Українська преса в Італії, зосереджена «в осідку військово-полонених у таборі в Ріміні», «не вийшла зі стадії «циклостилевої доби», але вражала різноманітністю видань, молодечою бадьорістю, дотепним тонким гумором і великою просвітньою працею» [9, с. 213].

Стаття Я. Чижа була присвячена висвітленню специфіки та закономірностей розвитку іншомовної преси в США [13]. Нова хвиля еміграції до країни в ХІХ ст. стала, на думку дослідника, передумовою появи нових періодичних видань іншими мовами. В переліку газет – і українські «Америка», започаткована 1886 р., і «Свобода», яка виходила друком із 1893 р., а також «карпаторутенський Amerykansko-Russkij Viestnik», 1891 р. заснування [13, с. 130].

Дослідник твердить, що після 1945 р. збільшилася кількість україномовних видань, що було зумовлено збільшенням кількості переміщених осіб. Згідно із статистичними даними, 1952 р. в США виходило друком 921 видання іншими мовами, серед яких 35 – українською мовою [13, с. 131]; «українська преса в Америці між чужомовними публікаціями займає дев'яте місце щодо кількості і 18-те місце щодо тиражу» [13, с. 131].

Я. Чиж зауважив таку загальну тенденцію чужомовних видань в США: після Другої світової війни «зацікавлення «старими краями» вже не було таким, як до війни. Це виявлялося вже хоч би тим, що на місці передвоєнних фраз «ми, українці», «ми, греки» чи «ми, італійці» почали вживатися «ми, американські українці», «ми, американські греки» чи «ми, американські італійці»

[13, с. 131]. У статті Я. Чижа поінформовано й про українські періодичні видання станом на 1952 р. з урахуванням місця та характеру видання [13, с. 131–132], а також про англомовні українські періодичні видання.

Я. Чиж спостеріг закономірність, що «деякі видання почали та ведуть самі новоприбулі. Ці видання віддзеркалюють ще часто старокраєві погляди і цим вони нагадують чужомовну пресу в Америці ще в самих початках її творення. Проте і в цих останніх українських виданнях в цій країні спостерігається щораз більше зацікавлення Америкою та всією її проблематикою, як теж її минулим, традиціями і культурою та загальним способом життя. Треба визнати, що багато з тих статей, хоч навіть і критичних до Америки та деяких аспектів її життя, є в загальному на високому інтелектуальному рівні» [13, с. 132].

Висновок дослідника: «Українська преса, за малими тільки виїмками, за весь час свого існування дотримувалася ідеалів американської демократії та за останнього півсторіччя рішучо заступалася за державну незалежність України. Підтримуючи різні політичні напрями, ця преса причинилась у великій мірі до політичного виховання і вироблення американсько-української спільноти, збільшуючи тим самим вагу тої спільноти та її голосу в загально-українських справах. Останніми роками, після приїзду до цієї країни коло 60 000 нових імігрантів-українців, між якими чимало інтелектуалів, українська преса в Америці не тільки збільшилася кількістю і тиражем, але теж значно піднесла свій зміст і вигляд» [13, с. 132].

Автор статті «Українська преса в Канаді» [8] публіцист Д. Лобай, який протягом 1919–1935 рр. був головним редактором прокомуністичної газети «Українські Робітничі Вісті», співпрацював із такими українськими виданнями Канади як «Правда», «Вперед», «Український Голос». Презентуючи сучасні українські періодичні видання в Канаді, Д. Лобай інформує про характер видання (періодичність і місце видання, рік заснування, ідеологія, кількість сторінок, якість паперу, наявність ілюстрацій), про редактора та власника [8, с. 168–171].

Автор статті, який із 1913 р. проживає в Канаді, здійснив також огляд 50-річної історії української преси в Канаді [8, с. 171–175], виокремивши видання, які не набули періодичного характеру [8, с. 173–174], англомовну українську пресу [8, с. 174], комуністичну пресу [8, с. 174–175]. Огляд було завершено статистичними даними

станом на кінець 1952 р.: 26 газет і журналів та 104 видання, які перестали виходити друком.

Сутнісним є зіставлення Д. Лобая української преси в США та Канаді: «Своїм форматом, зовнішнім виглядом, друком і розкладом матеріалу канадські українські газети й журнали подібні до американських. Але в видавничій справі є між ними різниця. В Америці українські газети видають заповомовні союзи для своїх членів. В Канаді таких союзів нема, і видавництва часописів спіраються (очевидно, друкарська помилка: спираються) безпосередньо на своїх передплатників і читачів» [8, с. 175].

Огляду української преси в Канаді протягом 1953–1957 рр. присвячена стаття Д. Сокульського [10]. Дослідник наголошує на тому, що «українська книжкова і пресова продукції займають перше місце серед інших слов'янських видань у Канаді» [395]. Огляд преси здійснено з урахуванням місця та характеру видання. Стаття завершується статистичними відомостями: «півтижневиків 1, тижневиків 12, двотижневиків 5, місячників 28, двомісячників 4, кварталників 4, піврічників 1, річників 5, періодично 23. Разом 83 назви. Перестало виходити в часі 1953–1957 рр. 35 назв. Разом виходило в часі 1953–1957 рр. 118 назв» [10].

У доповіді І. Кедрин «Минуле й сучасне української преси», виголошеній «на зустрічі Мистців Америки й Канади в Торонто» [6, ч. 143], насамперед наголошується на функції українських періодичних видань: «вона мусить виказувати також усі ті хиби, що їх мав і має український нарід, завинивши у величезній, якщо не вирішній мірі, сам, що досі, при своєму поверх 40-мільйоновому стані, не здобув собі державної самостійності, – також усі ті прикмети, які зазначались на могутньому здвизі української політичної думки й українських політичних і культурницьких надбань протягом останнього сторіччя.

«Довгий час, майже до перелому XIX і XX століття, українська преса не могла цілком визволитися з тенет галицької просвітянщини і наддніпрянської хуторянщини. Технічно вона завжди була і тепер є де-де позаду західної преси. Не можна промовчати, що наприклад ця технічна бідність не походила тільки з фінансової бідності, але й із заскорузлості понять широкого громадянства, що таке преса і яка її вартість. Це торкається не тільки минулого [...]» [6, ч. 143]. На жаль, констатує І. Кедрин, у діаспорі «[...] який маленький відсоток передплачує рідну пресу і який ще менший відсоток здає собі справу, що без рідної преси не існує ніяка модерна нація» [6, ч. 143].

На основі дослідження А. Животка «Нариси історії української журналістики» (Подебради, 1937 р.), статті про українську пресу в «Енциклопедії українознавства» (1949 р.) та статті Д. Лобая (1953 р.) дослідник подає інформаційно-статистичні дані, які характеризують українські періодичні видання в Україні та за її межами.

Доповідь І. Кедрина примітна також виокремленням найяскравіших рис української еміграційної періодики: «1) високий патріотичний дух, що виявляється в одностайності підходу до основної української проблематики соборності й самостійності; 2) завелика кількість суто-партійних часописів, які мусять викликати враження в читача, що ті часописи обслуговують членів тієї чи іншої партії, а не загал українських читачів: через те розпорошення фондів і писальних сил, а в наслідку брак репрезентаційного органу, за винятком ЗДА; 3) великий, може надмірний запал видавати часописи не з погляду потреби читацького ринку й української справи, а амбіції одного гурту «мати свою газету», амбіції партійного видавця чи редактора; 4) дуже нерівний рівень часописів: поруч із дуже добре редагованими, навіть зовсім недавно народженими часописами, є часописи на жалюгідному низькому рівні, що нагадує бідний провінційальний характер деяких галицьких чи буковинських часописів з-перед 30 і більше років; 5) вишколення за останні 10 років деяких талановитих, здібних редакторських і журналістичних сил; 6) велика нерівність у підході до журналістичної етики, що тісно в'яжеться з внутрішньою українською політичною атмосферою: в розпалі міжпартійної і міжгуртової боротьби аж надто часто затрачується почуття загально-національних інтересів, а полеміка набуває жалюгідного характеру лайки і доносів; 7) гідне продовження традиції крайової української преси, яка була пресою громадською і не наставлялася на вуличну сенсацію; 8) занадто однорідний характер преси як політичних часописів: нема, наприклад, досі ані гарного часопису «для родин», ані журналу, який був би дискусійним органом із виключною ціллю поглиблення політичної думки; 9) бідність преси, що виявляється здебільшого в ділянці пресової ілюстрації і в браці часописів для дітей; 10) змагання більшості видавців і редакторів

щораз покращувати свої часописи поруч із браком автокритицизму й розуміння потреби поступу в деяких часописних видавництвах; 11) існування тепер на американському континенті таких двох родів часописів, які перед Другою світовою війною в Старому Краю стали вже невідомі: віровизнаних із нетерпимістю і нетолерантністю до іншого визнання і зовсім вже диковинних та анахронічних часописів, писаних язичієм, – друкованих для тих, хто іншої мови як українська не знають, але не називають її українською і не признаються до українства» [6, ч. 144]. Однак у добу міжвоєнної ще виходили друком москвофільські часописи: на Закарпатті – «Карпаторусский голос», «Карпатский свет», «Русская земля», «Русский народный голос», «Православная Русь»; в Галичині – «Русский голос», «Земля и воля», «Наука» та інші.

Проблеми, висвітлені в доповіді І. Кедрина, в 1960 рр. будуть розвинуті у виступах на І (В. Софронів-Левицький, А. Драган) та II З'їздах Українських Журналістів Америки і Канади (І. Кедрин-Рудницький, Р. Рахманний, Л. Коссар та інші). В 1958 р. вийшло друком публіцистичне звернення «Українці у вільному світі (Привіт землякам з України)», в якому зауважено роль багатотиражної вільної преси української діаспори, яка слугувала «не тільки потребам української еміграції, а й українській визвольній справі» [12, с. 7].

Висновки і пропозиції. Більшість публікацій 1950-х рр., присвячених історії та сучасному стану української еміграційної періодики, скеровані на інформаційно-аналітичне висвітлення преси діаспори (статті А. Курдидика, В. Міяковського, Я. Чижа, Д. Лобая). Такі ж тенденції характеризують історичні дослідження. Формат доповіді І. Кедрина, виголошеної на зустрічі Мистців Америки й Канади в Торонто (1954 р.), зумовив актуалізацію проблем функціонування преси української діаспори.

Проаналізовані дослідження засвідчили, що преса як складник інформаційного простору української діаспори демонструє низку проблем ідеологічного, культурно-історичного, лінгвістичного характеру, демонструючи специфіку та закономірності еміграційного середовища. Доречним є простежити, як змінювалися тенденції в оцінці стану та перспектив преси української діаспори.

Список літератури:

1. Білецький Л. Українські піонери в Канаді 1891-1951. Вінніпег : Накладом Комітету Українців Канади, 1951. 128 с.
2. Богуславський О. В. До історії процесів саморегуляції журналістського середовища української діаспори північної Америки: перший з'їзд українських журналістів США і Канади (30-31 жовтня 1965 р.). *Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації.* 2014. № 4. С. 47–52.

3. Богуславський О. В. Другий з'їзд українських журналістів США і Канади (жовтень, 1966): шляхом самоорганізації журналістського середовища. *Держава та регіони*. Серія: Соціальні комунікації. 2016. № 3. С. 62–68.
4. Богуславський О. Перший з'їзд українських журналістів США і Канади (30-31 жовтня 1965 р.). *Вісник Львів. ун-ту ім. Івана Франка*. Серія: Журналістика. Львів, 2015. Вип. 40. С. 38–48.
5. Казимир Б. Українці в Канаді. *Українці у Вільному світі. Ювілейна книга Українського Народного Союзу 1894-1954* / ред. Л. Мишуга й А. Драган. Джерзі Ситі : Видання Українського Народного Союзу, 1954. С. 201–214.
6. Кедрин І. Минуле й сучасне української преси (Доповідь на зустрічі Мистців Америки й Канади в Торонто). *Свобода*. 1954. 28 лип. (Ч. 143). С. 3; 29 лип. (Ч. 144). С. 3.
7. Курдидик А. П'ять років еміграційної преси. *Українські Вісті*. 1951. 18 січ. (Ч. 6).
8. Лобай Д. Українська преса в Канаді. *Ювілейний альманах «Свободи» 1893-1953* / ред. Л. Мишуга і А. Драган. Jersey City, N. J : Видання Українського Народного Союзу, 1953. С. 168–175.
9. Порський В. Українська еміграційна преса (після Другої світової війни). *Ювілейний альманах «Свободи» 1893-1953* / ред. Л. Мишуга і А. Драган. Jersey City, N. J : Видання Українського Народного Союзу, 1953. С. 209–213.
10. Сокульський Д. Ю. Українська преса в Канаді в рр. 1953–1957. *Свобода*. 1958. 16 трав. (Ч. 93). С. 2–3.
11. Тернопільський Ю. Українська преса з перспективи 150-ліття. Джерзі Ситі : Видавництво М. П. Коць, 1974. 176 с.
12. Українці у вільному світі (Привіт землякам з України). Лондон, 1958. 16 с.
13. Чиж Я. Чужомовна преса в Америці. *Альманах Українського Народного Союзу. 1893-1953* / ред. Л. Мишуга і А. Драган. Jersey City, N. J : Видання Українського Народного Союзу, 1953. С. 129–133.
14. Яблонський М. Українська діаспорна преса в дослідженнях В. Міяковського. *Минуле й сучасне Волині та Полісся: Ковель і Ковельщина в українській та європейській історії* : матеріали Всеукр. наук. історико-краєзнавч. конф., присвяч. 27-й річниці незалежності України, 100-й річниці Української революції та 500-й річниці надання Ковелю Магдебурзького права (м. Ковель, 18 жовт. 2018 р.). Вип. 65. Ковель, 2018. С. 459–462.

Yablonsky M. R. CONDITION AND TASKS OF THE UKRAINIAN DIASPORA PRESS: A VIEW OF 1950'S

In the article on the material of publications of 1950 in the emigration editions are analyzed the tasks of the press of the Ukrainian diaspora. It has been investigated that most of the 1950s publications on the history and current state of the Ukrainian emigration period were aimed at informational and analytical coverage of the press of the Diaspora (articles by A. Kurdydyk, V. Miyakovskyy, Y. Chyzh, D. Lobay, D. Sokulsky, etc.). The same trends have been witnessed by historical research. It is observed that the format of the report by I. Kedryn, delivered at the meeting of the Artists of America and Canada in Toronto (1954), caused the actualization of the problems of functioning of the press of the Ukrainian diaspora. In particular, the researcher noted the importance of the Ukrainian press in the information space, which is intended to cover the development of political thought.

The organizational problems of the Ukrainian diaspora press, such as technical poverty (and poor illustrations), lack of quality publications for children, low subscription are emphasized on I. Kedryn's vision. The researcher's understanding of the professional aspect of the problem is distinguished: a considerable number of low-grade journals, the same type of political editions, the excess of narrowly party magazines, the presence of poorly edited editions, and the lack of self-critical thinking among publishers and editors. As a topical issue, the researcher singled out the need to train editors and journalists. The report emphasized that the editorial policy of some religious publications implies an intolerant attitude towards other faiths. In the field of view of the researcher, there is also a linguistic problem: the language of some magazines is iazychie, however, these editions do not consider themselves Ukrainian.

Analyzed studies have shown that the press as a component of the information space of the Ukrainian diaspora demonstrates a number of problems of ideological, cultural, historical, linguistic character, demonstrating the specifics and patterns of the emigration environment.

Key words: history of the diaspora press, report, I. Kedryn, political editions, editorial policy.